

НАСЛІДКИ РЕФОРМУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Д. Ю. Селицький

*Донецький державний університет управління,
вул. Челюскінців, 163а, м. Донецьк, Україна, 83015.*

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Отримана 4 грудня 2012, прийнята 21 грудня 2012.

Анотація. У статті розглядаються наслідки реформування вітчизняної системи пенсійного забезпечення, які свідчать про значну диференціацію підходів щодо надання гарантованого доходу непрацездатній особі після завершення трудової діяльності та захисту цього доходу від подальшого зменшення абсолютного та відносного рівнів життя, що призводить до соціальної несправедливості, базованої на елітарній нерівності. Сучасні тенденції в сфері зміни та реформування державних пенсійних систем передбачають: підвищення пенсійного віку; надання можливості диверсифікованого інвестування існуючих цільових фондів; зміну бази для нарахування розміру пенсії (наприклад, підвищення страхового стажу, що враховується при обчисленні пенсії). В роботі підкреслюється, що створення сприятливого середовища для забезпечення стійкого та справедливого соціально-економічного розвитку можливо лише на засадах належного та ефективного публічного врядування, що започаткує такі механізми функціонування суспільства, при яких гарантуються рівність можливостей та соціальна і економічна справедливість для усіх верств населення.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, реформування, пенсійний фонд.

ПОСЛЕДСТВИЯ РЕФОРМИРОВАНИЯ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ СИСТЕМЫ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Д. Ю. Селицкий

*Донецкий государственный университет управления,
ул. Челюскинцев, 163а, г. Донецк, Украина, 83015.*

E-mail: manage_nasa@mail.ru

Получена 4 декабря 2012, принята 21 декабря 2012.

Аннотация. В статье рассматриваются последствия реформирования отечественной системы пенсионного обеспечения, которые свидетельствуют о значительной дифференциации подходов относительно предоставления гарантированного дохода нетрудоспособному населению после завершения его трудовой деятельности, а также защите этого дохода от дальнейшего сокращения абсолютного и относительного уровня жизни, который приводит к социальной несправедливости. Современные тенденции в сфере изменения и реформирования государственных пенсионных систем предусматривают: повышение пенсионного возраста; предоставление возможности диверсифицированного инвестирования существующих целевых фондов; изменение базы для начисления размера пенсии (например, повышение страхового стажа, который учитывается при вычислении пенсии). В работе подчеркивается, что создание благоприятной среды для обеспечения стойкого и справедливого социально-экономического развития возможно лишь при эффективном публичном управлении, которое затрагивает такие механизмы функционирования общества, при которых гарантируются равенство возможностей и социальная и экономическая справедливость для всех слоев населения.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, реформирование, пенсионный фонд.

CONSEQUENCES OF REFORMATION OF THE DOMESTIC SYSTEM OF THE PENSION PROVIDING

Danylo Selickiy

*Donetsk state university of management,
163a, Cheluskintsev street, Donetsk, Ukraine, 83015.
E-mail: manage_nasa@mail.ru*

Received 4 December 2012, accepted 21 December 2012.

Abstract. The consequences of reformation of the domestic system of the pension providing are examined in the article. It testifies to considerable differentiation of approaches in relation to the grant of the assured profit the disabled population after completion of his labour activity. And also to protecting of this profit from further reduction of absolute and relative standard of living, which results in a social injustice. Modern tendencies provide for in the field of change and reformation of the state pension systems: increase of retirement age; grants possibility of the diversified investing of existent having a special purpose funds; change of base for the extra charge of size a pension (for example, increase of insurance experience which is taken into account at the calculation of pension). It is in-process underlined that creation of favourable environment for providing of proof and just socio-economic development possibly only at an effective public management, which affects such mechanisms of functioning societies at which equality of possibilities and social and economic justice is guaranteed for all layers of population.

Keywords: pension providing, reformation, pension fund.

Вступ

Євроінтеграційні прагнення України, а також посилення соціальної спрямованості ринкових перетворень вимагають, щоб соціально-економічна політика держави та діяльність уряду щодо її реалізації були направлені на досягнення європейських стандартів якості життя та загальнолюдських цінностей. Насамперед, це стосується належного соціального захисту населення і гарантованого пенсійного забезпечення як найбільш вагомими чинниками суспільного добробуту. З огляду на це, ефективність функціонування пенсійної системи та її реформування стають необхідною передумовою суспільного розвитку і соціальних перетворень. Наразі система державного пенсійного забезпечення в Україні не задовольняє ці вимоги. Проведення пенсійної реформи потребує вирішення багатьох питань, серед яких варто зазначити наступні:

- низький відсоток заробітної плати у валовому внутрішньому продукті (ВВП);
- нижчий за мінімально необхідний для достойного рівня життя розмір пенсій переважної більшості категорій пенсіонерів;
- невідповідність системи управління пенсійними ресурсами її основним принципам.

Викладення основного матеріалу

Проблеми пенсійного забезпечення висвітлені в наукових працях вітчизняних та іноземних вчених-економістів: В. Дем'янишина, Е. Лібанова, В. Новикова, І. Сироти, Ю. Шклярського, М. Вінера, С. Васина, Х. Ламперта, С. Фішера та багатьох інших. Незважаючи на значну кількість наукових праць, на сьогодні недостатньо досліджено низку проблем у сфері державного пенсійного забезпечення.

Наприклад, подальшого вивчення потребують теоретико-методологічні засади розвитку фінансових відносин у зазначеній сфері. Системної оцінки та узагальнення потребує діяльність Пенсійного фонду України в сфері формування доходу та цільового використання отриманих грошових ресурсів у контексті процесів формування трирівневої пенсійної системи в Україні. Незадовільний рівень прозорості державної фінансової політики щодо пенсійного забезпечення, обмеженість і недосконалість фінансової статистики ускладнюють дослідження процесів в цій галузі державного управління [1].

Сучасні тенденції в сфері зміни та реформування державних пенсійних систем передбачають:

- підвищення пенсійного віку;
- надання можливості диверсифікованого інвестування існуючих цільових фондів;
- зміну бази для нарахування розміру пенсії (наприклад, підвищення страхового стажу, що враховується при обчисленні пенсії).

Одночасно уряди реалізують ще деякі заходи, зокрема, щодо призупинення зростання розміру державного боргу та його скорочення з метою вивільнити на майбутнє кошти на соціальні цілі.

Темпи зростання видатків Пенсійного фонду України, тобто фактично видатків на споживання, за період з 2001 по 2009 роки перевищують темпи зростання фонду оплати праці, що є основним джерелом обчислення страхових внесків, а також перевищує темп зростання ВВП. Реалізація законодавчих актів, що впливають на процес створення і реалізації бюджету Пенсійного фонду, недотримання принципів економічної залежності видатків від отриманих доходів та обсягів ВВП викликали дефіцит бюджету Пенсійного фонду в 2008 році у розмірі 20 %, а в 2009 – 10 %, що спричинило гостру потребу у короткострокових запозиченнях на покриття касових розривів, не дозволивши сформувати фінансовий резерв [2].

Основними чинниками додаткового навантаження на Пенсійний фонд і його розбалансування є:

- законодавче збереження покриття витрат на виплату пенсій за вислугу років за рахунок власних доходів та фінансування цільової грошової допомоги малозабезпеченим пенсіонерам;

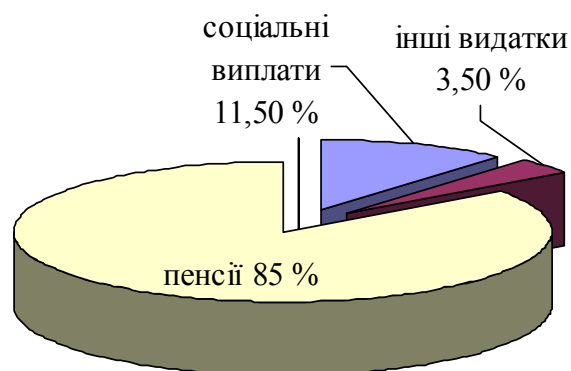

Рисунок 1. Видатки Пенсійного фонду України за 2010 р.

- покладання на власні кошти Пенсійного фонду видатків з виплати пенсій, надбавок, допомоги, джерелом яких є кошти державного бюджету.

Найбільшими недоліками використання бюджету Пенсійного фонду можна вважати наступні:

- реформування пенсійної системи не було апробовано, внаслідок чого середньооплачувана категорія працівників отримала низькі розміри пенсій, що можна вважати порушенням соціальної справедливості;
- практика дотацій до пенсій, недосконалість законодавчої бази та існування понад 30 законів, якими встановлюються особливі умови пенсійного забезпечення певних категорій громадян, що призводить до непропорційного співвідношення мінімальної та середньої пенсій за віком окремих категорій пенсіонерів (до 40 разів) і суперечить ст. 24 Конституції України;
- відстрочення на дев'ять років перекладання на підприємства з особливо шкідливими умовами праці пільгових пенсій;
- значним зростанням адміністративних і управлінських витрат [3].

Враховуючи результати цього дослідження та спираючись на світовий досвід підготовки та здійснення пенсійних реформ, для забезпечення резервів зростання доходів Пенсійного фонду та вдосконалення механізму використання коштів за доцільне слід вважати проведення ряду заходів:

- підвищити межу пенсійного віку, впроваджуючи його поступово відповідно до актуарно розрахованих сценаріїв;
- припинити практику фінансування пільгових пенсій за рахунок страхових внесків;
- ввести єдиний метод визначення середнього заробітку для призначення пенсій за вибором реципієнта;
- запровадити вказані зміни у відповідно розробленому Пенсійному кодексі.

З метою подолання та попередження проблем дефіцитності Пенсійного фонду України і диверсифікації ризиків, забезпечення зростання його доходів і формування резервного фонду для запровадження накопичувальної системи пропонується здійснити комплекс наступних заходів:

- перевести на загальні умови сплати до Пенсійного фонду суб'єктів підприємницької діяльності, що обрали спрощену систему оподаткування, платників єдиного і фіксованого податку;
- законодавчо визначити джерела відшкодування видатків Пенсійного фонду з виплати пільгових пенсій, а також різниці між науковими і трудовими пенсіями для ліквідованих підприємств та небюджетних наукових установ, що спричиняє додаткове навантаження на власні кошти Пенсійного фонду;
- погасити і в подальшому попереджувати заборгованість державного бюджету і державних цільових фондів перед Пенсійним фондом України;
- забезпечити своєчасне і повне фінансування вищезазначеними суб'єктами виплати пенсій;
- скасувати існуючу практику непрямої фінансової підтримки державних підприємств шляхом прийняття рішень щодо масового списання їхніх боргів перед Пенсійним фондом. За наявності безнадійної заборгованості збитки Пенсійному фонду відшкодовувати з державного бюджету.

З метою зменшення фінансового навантаження на солідарну систему та стимулювання роботодавців до запровадження превентивних заходів задля покращення умов праці пропонується запровадити соціальне страхування щодо пільгового пенсійного забезпечення громадян, які працюють у шкідливих та інших особливих умовах, через обов'язкову професійну пенсійну систему, яка повинна базуватись на актуарних розрахунках, соціальних та медичних критеріях оцінки ризику втрати працездатності.

Розвиток пенсійної системи неможливий без суттєвої зміни системи оплати праці, збільшення її частки в структурі ВВП та собівартості продукції, а також підвищення рівня заробітної плати як основи сплати страхових внесків. Пропонуємо подальше реформування заробітної плати здійснювати шляхом:

- запровадження єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників бюджетної сфери;
- встановлення мінімальної заробітної плати на рівні не нижче від прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Спираючись на результати досліджень перебігу реформування пенсійної реформи, можна визначити шляхи та методи її реалізації, що притаманні як усім трьом рівням, так і кожному рівневі окремо.

До загальних шляхів можна віднести підвищення ефективності управління системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що досягається такими методами, як:

- запровадження єдиного соціального внеску та створення Державного реєстру соціального страхування;
- розвиток інституту актуарів шляхом встановлення стандартів у сфері актуарної діяльності, запровадження національної кваліфікаційної системи та системи навчання цій професії у вищих навчальних закладах;
- забезпечення участі соціальних партнерів в управлінні системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку в Пенсійному фонді України та казначейського обслуговування єдиного соціального внеску;
- визначення порядку досудового розгляду спірних питань з обчислення (перерахування) пенсій; оприлюднення звіту про виконання бюджету Пенсійного фонду України за встановленою формою, починаючи з 2006 року.

Також необхідно проводити удосконалення інформаційного забезпечення пенсійної системи, що можна досягти наступними методами – запровадження електронної форми звітності для роботодавців; гарантування надання інформації застрахованим особам про відомості, що вносяться до їх персональних облікових карток в системі персоніфікованого обліку загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; запровадження щомісячної звітності страхувальників; покращення поінформованості населення стосовно основоположних принципів функціонування пенсійної системи; проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з роботодавцями та застрахованими особами шляхом використання соціальної реклами, застосування сучасних інформаційних технологій, постійне підвищення якості сучасних засобів наочної агітації.

Персоніфікований облік є частиною системи заходів, направлених на реалізацію пенсійної реформи, головна мета якої – підвищення державних гарантій задля досягнення максимального рівня соціального забезпечення населення держави. Метою впровадження системи персоніфікованого обліку внесків (надалі – СПОВ) є: створення інформаційних передумов для визначення пенсії кожній застрахованій особі відповідно до результатів її трудової діяльності та особистих внесків у справу пенсійного страхування; спрощення порядку та прискорення процедури призначення державних трудових пенсій.

Обов'язки ведення індивідуального (персоніфікованого) обліку в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування покладені на Пенсійний фонд України.

З метою виконання зазначених в НПА завдань, Правління Пенсійного фонду України своєю постановою від 20 листопада 1998 року № 15–4 затвердило необхідний комплекс організаційно–розпорядчих та інструктивно-методичних матеріалів, що регламентують процес підготовки та поетапного впровадження СПОВ у регіонах України.

Персоніфікований облік, як базова платформа для переведення пенсійної системи на принципи пенсійного страхування, створений на основі новітніх інформаційних технологій і полягає в збиранні, обробленні, систематизації та зберіганні передбачених законодавством про пенсійне забезпечення відомостей про фізичних осіб, що пов'язані з визначенням права на виплати з Пенсійного фонду та їх розмір за загальнообов'язковим державним пенсійним страхуванням.

Суть цього методу обліку полягає в тому, що для кожного громадянина обліковуються відомості, що використовуються для визначення його права на державну пенсію з урахуванням результатів його трудової діяльності. Ведеться облік того, як кожна людина і його підприємство сплачують страхові внески до Пенсійного фонду України, що визначає обсяг прав на пільгове пенсійне забезпечення кожного працівника.

Необхідність розбудови СПОВ в нашій державі зумовлена відсутністю централізованої структури комп'ютерно-інформаційного забез-

печення. Це унеможливило вирішення таких проблем системи обов'язкового державного пенсійного страхування як: невідповідність критеріїв диференціації умов та норм пенсійного забезпечення; невідповідність об'єму праці кожного громадянина та її результатів отриманому пенсійному забезпеченню. З одного боку, це призводить до випадків ухилення роботодавців від сплати страхових внесків до Пенсійного фонду або махінацій з їх розмірами, а з іншого – сприяє розростанню тіньової економіки та дестабілізує мотивацію накопичення суб'єктами трудових відносин страхових заощаджень у системі Пенсійного фонду; відсутність системного контролю за якістю та коректності бази обчислення пенсійних нарахувань, страхових внесків, страхового стажу, умов праці та іншої інформації про громадян, що використовується для призначення та виплати пенсій.

Відсутність системного контролю та аналізу інформаційних передумов, що об'єктивно обумовлюють настання страхового випадку, в багатьох випадках приводить до: безпідставного завищення розмірів пенсій; відсутності реалізованих моделей прогнозування макроекономічних показників системи пенсійного забезпечення на найближчу та далеку перспективу. Через відсутність об'єктивних даних про комплекс параметрів структури і розмірів доходів, страхових внесків і стажу працюючих нині громадян та без відомостей про потенційних пенсіонерів неможливо спрогнозувати достовірну інформацію про потребу в коштах на виплату пенсій, а також визначати оптимальні розміри внесків до Пенсійного фонду.

В період проведення реформування пенсійної системи України вже реалізовано перелік важливих для подальшого розвитку пенсійної системи механізмів її перетворення. Зокрема, у солідарній системі вже реалізований принцип призначення пенсій відповідно до даних системи персоніфікованого обліку; запроваджено диверсифікацію джерел фінансування пенсій відповідно до переліку пенсійними програмами між бюджетом Пенсійного фонду України та державним бюджетом; знижено обсяг пільг зі сплати страхових внесків, зокрема з травня 2009 року здійснені заходи щодо сплати страхових внесків до Пенсійного фонду України

фізичними особами – підприємцями та членами їх сімей, які беруть участь у веденні такими суб'єктами підприємницької діяльності та не перебувають з ними у трудових відносинах, на рівні не меншому мінімального розміру страхового внеску на кожну особу; законодавчо розмежовано системи сплати податків та сплати страхових внесків; встановлено мінімальну пенсійну виплату на рівні не нижче від прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність, що дозволило виконати в повному обсязі норми статті 46 Конституції України [4].

Сплата страхових внесків фізичними особами, суб'єктами підприємницької діяльності на особливих умовах, обумовлює звуження їх прав у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

У системі недержавного пенсійного забезпечення від початку діяльності її учасниками стали 491,1 тис. осіб, сумарна вартість активів недержавних пенсійних фондів на 1 липня 2009 року становила 732,2 млн гривень.

Аналіз введених з 1 січня 2004 року механізмів з реформування пенсійної системи та міжнародного досвіду свідчить про необхідність коригування процесів подальшого проведення реформи з урахуванням накопиченого досвіду та соціально-економічного стану в країні. Подальшими шляхами реформування пенсійної системи наразі повинні бути визначені зростання бази сплати страхових внесків, покращення фінансового балансу Пенсійного фонду України та забезпечення середньо- та довгострокової стабільності пенсійної системи, з поступовим переходом до посилення ролі накопичувальних складових пенсійної системи як фактору диверсифікації джерел доходів, забезпечення належного рівня заміщення заробітної плати пенсією та мобілізації довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації вітчизняної економіки.

Навіть не беручи до уваги законодавче закріплення трирівневої системи пенсійного забезпечення в Україні [5], насправді фактичної реалізації накопичуваного рівня на цей час не відбулось, причиною чого знову ж таки стає незбалансованість бюджету Пенсійного фонду України. Затримки із імплементацією функціонування накопичувального рівня не тільки негативно відбивається на формуванні май-

бутніх пенсійних заощаджень нинішніх молодих (до 35 років) працівників та осіб середнього віку, але й унеможливорює реальне реформування чинної системи пенсійного забезпечення, що має форму фінансової піраміди з обмеженими ресурсними можливостями.

Незважаючи на те, що українська законодавча база визначила розмежування та відокремлення активів пенсійного фонду від активів інших суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення та накопичувального пенсійного страхування з метою подальшого захисту майнових прав учасників пенсійного фонду та унеможливлення ймовірного банкрутства, однак на правовому рівні не врегульовано захист внесків, облікованих на рахунках накопичувального пенсійного фонду та індивідуальних пенсійних рахунках платників.

В наш час, незважаючи на зменшення дефіциту Пенсійного фонду України протягом 2010–2012 рр., на державному рівні запровадження накопичувального рівня системи пенсійного забезпечення неможливе без зіткнення з певним переліком проблем.

Створення грошового фонду другого рівня пенсійної системи буде відбуватись протягом тривалого часу (не менше 30–40 років), і в цей проміжок частина пенсійних активів буде зосереджена у недержавних пенсійних фондах, що будуть розпоряджатися ними. Слід брати до уваги негативний попередній досвід, що вказав на відсутність державних гарантій збереження доходів наших громадян. До них слід віднести знецінення вкладів Ощадбанку СРСР, фінансова криза 2008–2009 років, що призвела до краху та банкрутств великих банків, афера з житлом на кшталт «Еліта-центр» та інші фінансові махінації минулого і сучасного життя. Держава не лише не запобігла, але й не зуміла компенсувати збитки населенню, що є загрозою соціальній безпеці як окремої особи, так і суспільства загалом.

Беручи до уваги все вищезазначене, слід на рівні державних механізмів створити умови, що унеможливлять знецінення і втрату пенсійних активів накопичувальної системи, а саме такі загрози:

- інфляційні процеси;
- валютні коливання;
- можливість банкрутств одержувачів внесків накопичувального рівня;

- неефективне управління пенсійними активами;
- корупційні схеми розкрадання коштів [6].

Держава повинна створити механізм для убезпечення коштів платників накопичувального рівня від інфляції. Зауважимо, що за словами голови Національного форуму профспілок М. Якібчука «навіть за офіційною, дещо відірваною від реальності статистикою, інфляція знецінює гривневі заощадження на 10 відсотків за рік» [7]. Це дає змогу через 30–40 років оцінити стан ресурсів, перерахованих на початкових етапах на накопичувальні рахунки накопичувального фонду чи індивідуальні пенсійні рахунки пенсійного фонду.

Наступним фактором знецінення накопичувальних внесків, особливо беручи до уваги останні фінансові новини і найближче минуле, слід вважати девальвацію курсу національної валюти. Фактична девальвація гривні відносно долара США за період 2006–2010 рр. становила 43,8 %, зокрема на кінець 2008 р. пара «гривня-доллар США» знецінилась на 34,8 % [8]. Незважаючи на урядові гарантії мінімізації коливання курсу гривні на 2012–2013 рр. відносно зафіксованого на початок року, Міжнародний валютний фонд прогнозує падіння курсу національної валюти до 8,80 грн. за дол. США до кінця поточного року та до 9,18 грн. за дол. США у 2013 р. [9]. Беручи до уваги відсутність зобов'язання приватних компаній-учасників другого рівня системи пенсійного забезпечення проводити індексацію гривневих коштів, отриманих із бюджету накопичувального фонду, проблема набуває глобального масштабу.

Нарахуванню в майбутньому пенсії відповідно до очікувань також загрожує можливість банкрутства фінансових установ-управлінців внесками платників до накопичувальних фондів. Тому перед Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України постає завдання більш суворого контролю за процедурою видачі ліцензій пенсійним фондам, що в майбутньому стануть суб'єктами другого рівня системи пенсійного забезпечення. При цьому необхідно брати до уваги не лише формальні кількісні показники (не менше, ніж трирічний досвід роботи на ринку пенсійних послуг; наявність договорів на обслуговування з відповідним адміністратором та компанією з

управління пенсійними активами тощо), але й такі як, наприклад попередні фінансові результати діяльності на цьому або суміжних ринках. Також необхідно застерегти від використання такого принципу, як надання ліцензії на вищезазначені послуги на термін без обмеження дії – цей недоцільний крок призведе до втрати конкуренції між такими установами, що призведе до незастосування ними ефективних методів ведення економічної діяльності задля примноження чистої вартості пенсійних активів. Право на участь в організації накопичувальної системи повинно бути конкурентним, і його потрібно періодично доводити шляхом представлення своїх фінансових здобутків щодо позитивної капіталізації пенсійних коштів. Напевно, недостатнім заходом покарання за «порушення встановленого порядку використання та здійснення операцій із коштами накопичувальної системи» є штрафні санкції на посадових осіб пенсійного фонду. Таким заходом повинно бути анулювання ліцензії та тривалий мораторій на проведення таких фінансових операцій.

Не досить переконливою є ст. 108 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», згідно з якою «за невиконання або неналежне виконання обов'язків, передбачених договором про управління активами накопичувальної системи пенсійного страхування, що призвело до збитків, компанія з управління активами відшкодовує за рахунок її резервного фонду, а в разі його недостатності – за рахунок власного майна» [5]. І від цього відсторонюються як Пенсійний фонд України, так і Накопичувальний пенсійний фонд. Такий стан речей потрібно вважати недостатнім гарантуванням накопичень у другому рівні пенсійної системи з боку вищезначених інституцій, на відміну від того, що має місце у випадку гарантування вкладів у комерційних банках із боку Ощадбанку України.

Грошові кошти накопичувальної системи мають капіталізуватись через такі інструменти, як участь на ринку цінних паперів, економічно перспективних фінансових проектів, розпорядження результатами такої діяльності мають суб'єкти другого рівня – приватні компанії та фонди. Отриманий від цих операцій прибуток значною мірою залежатиме як від зовнішніх чинників, а саме ринкової ситуації, так і від внутрішніх: професійності, порядності або ж

корупційної здатності керівників цих приватних страхових інституцій. Колосальний вплив на вищезазначені процеси має ринок цінних паперів України, побудований за європейською моделлю універсального комерційного банку, при якій водночас на паритетних засадах функціонують як комерційні банки (що мають усі права на операції з цінними паперами вітчизняних та іноземних емітентів), так і небанківські інститути. Але все ж, незважаючи на існування розгалуженої інфраструктури, на розвиток ринку таких послуг мають негативний вплив і стримують його цілий ряд чинників, серед яких головними є: наявність непрозорого, позабіржового, вузького ринку; невідповідність засадам принципу цілісності, який вимагає імплементацію та реалізацію єдиних базових правил ціноутворення; насичення вітчизняного фондового ринку фіктивними цінними паперами; низький рівень обізнаності населення (менш ніж один відсоток громадян України взагалі розуміють та користуються послугами інститутів фондового ринку), в час як першою хвилею приватизації у 90-х рр. ХХ ст. на ринок цінних паперів було залучено 37 млн наших співгромадян, і за цей час ситуація залишилась в тій самій точці. Через недостатній захист прав інвесторів розміщення активів пенсійного фонду на банківських депозитах та в ощадних сертифікатах банків також цілком не гарантує їхнього збереження.

При цьому залишається без обґрунтування ситуація, коли в новому пенсійному законодавстві зазначається схема індексації пенсій відповідно до зміни «середньомісячної заробітної плати штатного працівника в Україні», а не до зміни індексу споживчих цін [3]. У випадку накладення мораторію на підвищення заробітної плати, фінансові ризики також позначаються і на рівні життєзабезпечення найвразливіших верствах населення, лівову частку яких складають українські пенсіонери.

Також не до кінця регламентований механізм повернення до системи обліку раніше назначених пенсій (тобто тих, що були встановлені ще до початку дії Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи»). До цієї категорії належать ті пенсіонери, яким пенсії були встановлені відповідно до положень іншого «пенсійного законодавства» [10].

Також такими, що суперечать національному законодавству і принципам соціальної держави, є положення ч. 3 ст. 66 Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», відповідно до якого «якщо успадковані пенсійні кошти сформовано за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування і спадкоємець не досяг необхідного пенсійного віку», то такі кошти за його бажанням можуть бути переведені до накопичувального фонду. При цьому, у випадку, коли спадкоємець є резидентом іншої держави, або особа, що не є суб'єктом системи пенсійного страхування, це буде порушенням її цивільних і майнових прав. Пенсійне законодавство і надалі легітимізує нерівність у розмірах виплати грошових допомог при виході на пенсію: державним службовцям – 10 посадових окладів (за умов певного терміну стажу державної служби); народним депутатам України – 12 посадових окладів працюючого депутата (без визначення терміну депутатської каденції); особам рядового, сержантського старшинського та офіцерського складу і деяким іншим особам, які мають право на пенсію за Законом України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», одноразова грошова допомога виплачується у певних розмірах, залежно від умов звільнення зі служби та тривалості вислуги; науковим (науково-педагогічним) працівникам – 6 місячних посадових окладів (за наявності певного стажу наукової роботи), а лікарі, вчителі, працівники закладів культури та органів соціального захисту, спортсмени отримують одноразову виплату в сумі 10 пенсій. Щодо останньої категорії пенсіонерів – це не зовсім справедливо, оскільки коефіцієнт заміщення доходу становить лише 0,47 [11], водночас працівники інших професійних категорій при виході на пенсію зовсім не охоплені подібними фінансовими виплатами.

Висновок

Розгляд наслідків реформування вітчизняної системи пенсійного забезпечення свідчить про значну диференціацію підходів щодо надання гарантованого доходу непрацездатній особі після завершення трудової діяльності та захисту цього доходу від подальшого зменшення абсолютного та відносного рівнів життя, що

призводить до соціальної несправедливості, базованої на елітарній нерівності. Створити сприятливе середовище для забезпечення стійкого та справедливого соціально-економічного розвитку можливо лише на засадах належ-

ного та ефективного публічного врядування, що започаткує такі механізми функціонування суспільства, при яких гарантуються рівність можливостей та соціальна і економічна справедливість для усіх верств населення.

Література

1. Модернізація України – наш стратегічний вибір [Текст] : Щорічне послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
2. Official site of pension fund of Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua>.
3. Яцук, О. О. Фінансове забезпечення використання соціальних функцій держави у сфері пенсійного страхування [Електронний ресурс] / О. О. Яцук, Н. М. Рубцова // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. М. Ф. Кропивка. – Мелітополь : Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2011. – № 3 (15). – С. 305–312. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znptdau/2011_15/15-41.pdf.
4. Конституція України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 381–417.
5. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [Текст] : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 49–50. – С. 1552–1598.
6. Бородіна, Н. Державне регулювання у сфері пенсійного забезпечення – розвиток та основні положення [Текст] / Н. Бородіна // Економіст. – 2010. – № 11. – С. 26–29.
7. Site of National forum of trade union committees of Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nfpu.org.ua.
8. Річний звіт Національного банку за 2010 рік [Електронний ресурс] / Редакційна колегія: Ю. В. Колобов (голова), І. А. Шумило (заступник голови), Т. А. Гальчинська та ін. – К. : [б. в.], 2011. – 238 с. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>.
9. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Текст] : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 р. N 569-р // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – С. 156–161.
10. Про заходи законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи [Текст] : Закон України від 08.07.2011 № 3668-VI // Офіційний вісник України. – 2011. – № 71. – С. 11–56.
11. Про недержавне пенсійне забезпечення [Текст] : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 47–48. – С. 1504–1548.

References

1. Modernization of Ukraine – our strategic: Annual presidential address of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine. Kyiv, 2011. 416 p. (in Ukrainian)
2. Official site of pension fund of Ukraine. Accessed at: <http://www.pfu.gov.ua>. (in Ukrainian)
3. Yatsuh, O. O.; Rubtsova, N. M. Financial support of usage of state social function in the field of retirement insurance. In: *Edited Volume of Tabreez State Agricultural Engineering University (Economics)*. Edited by M. F. Kropyvok. Melitopol: Publishing house Melitopol printing-office “Lyuks”, 2011, Number 3 (15), p. 305–312. Accessed at: www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znptdau/2011_15/15-41.pdf. (in Ukrainian)
4. Constitutional document of Ukraine. In: *Register of the Parliament of Ukraine*, 1996, Number 30, p. 381–417. (in Ukrainian)
5. Law of Ukraine No. 1058-IV dated back to July, 9, 2003 “About Statutory State Retirement Insurance”. In: *Register of the Parliament of Ukraine*, 2003, Number 49–50, p. 1552–1598. (in Ukrainian)
6. Borodina, N. State regulation in the field of pension fund scheme – development and fundamental principles. In: *Economist*, 2010, Number 11, p. 26–29. (in Ukrainian)
7. Site of National forum of trade union committees of Ukraine Accessed at: www.nfpu.org.ua. (in Ukrainian)
8. Annual account of National bank for 2010. Editorial board: Yu. V. Kolobov, I. A. Shumylo, T. A. Galchynska et al. Kyiv: [s. n.], 2011. 238 p. Accessed at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>. (in Ukrainian)
9. Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 569-p dated back to August, 15, 2012 “About concept clearance of national security protection in the financial field”. In: *Official Bulletin of Ukraine*, 2012, Number 62, p. 156–161. (in Ukrainian)
10. Law of Ukraine No. 3668-VI dated back to July, 8, 2011 “About activities of law-making security of reforming of the pension system”. In: *Official Bulletin of Ukraine*, 2011, Number 71, p. 11–56. (in Ukrainian)
11. Law of Ukraine No. 1057-IV dated back to July, 9, 2003 “About non-state pension schemes”. In: *Register of the Parliament of Ukraine*, 2003, Number 47–48, p. 1504–1548. (in Ukrainian)

Селицький Данило Юрійович – аспірант Донецького державного університету управління. Наукові інтереси: система пенсійного забезпечення.

Селицкий Даниил Юрьевич – аспірант Донецького державного університету управління. Научные интересы: система пенсионного обеспечения.

Danylo Selickiy – graduate student of the Donetsk state university of management. Scientific research: pension system.